

KAKO JE PROVEDENA KRUŽNA KOMPOZICIJA U PS. KSENOFONTOVOJ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Pod kružnom se kompozicijom razumijeva tok misli, koji je tako udešen, da se poslije kraćega ili duljeg vremena vraća na svoje ishodište. Taj povratak na polaznu točku može biti označen ponavljanjem karakterističnih riječi — natuknica. Kružna kompozicija je vrlo česta u starijoj grčkoj književnosti. Susreće se u epskoj poeziji, u elegijama i u korskoj lirici kod Pindara, a nalazi se i u starijoj prozi, koliko se ona sačuvala.

Kružnu kompoziciju u poeziji prvi je uočio R. Oehler¹⁾. Dalje su o tome pisali H. Fränkel²⁾, W. Schadewaldt³⁾ i Otterlo⁴⁾.

U najnovije je vrijeme već spomenuti H. Fränkel u svojoj povijesti arhajske grčke književnosti upozorio na dosta primjera takvog starinskog konstruiranja misli⁵⁾.

Svi su se ti istraživači bavili gotovo isključivo kružnom kompozicijom u staroj poeziji. U isto vrijeme, kad je Oehler prvi zapazio kružnu kompoziciju kod uklapanja mitoloških ekskurza u pjesmama, opazio ju je W. Aly⁶⁾ kao stilsku osobinu antičke prozne književnosti u vrijeme, dok joj još sicilijanska retorika nije bila dala savršenijih sredstava za oblikovanje izraza. Kružnu kompoziciju, ili kako je on zove „kruženje misli (Kreisen des Gedankens)“ našao je Aly u najstarijem sudskom govorništvu, u nekim djelima Hipokratova zbornika

¹⁾ *Mythologische Exempla in der ältesten griechischen Dichtung*, 1925.

²⁾ *Eine Stileigenheit der frühgriechischen Literatur*, NGG, Philol.-Hist. Kl. 1924, 98.

³⁾ *Iliasstudien*, Leipzig 1938, Abh. d. Sächs. Akad. d. Wissenschaften 43, 6, str. 14., 83.—85., 122., bilj. 3.

⁴⁾ *Untersuchungen über den Begriff, Anwendung und Entstehung der Griechischen Ringkomposition*, Mitteilungen der niederländischen Akademie, Akt. Letterkunde, N. R. 73 *De ringcompositie als opbouwprincipe in de epische gedichten van Homerus*, Nederl. Akad. Wet., Verh. Afd. Lett. LI, 1, Amsterdam 1948.

⁵⁾ *Dichtung und Philosophie des frühen Griechentums, Eine Geschichte der griechischen Literatur von Homer bis Pindar*, Philological Monographs Published by the American Philological Association, № XIII, str. 310., 567. i 581.

⁶⁾ *Formenprobleme der frühen griechischen Prosa*, Philologus, Supplementband XXI, Heft III, Leipzig 1929, u rukopisu gotovo od god. 1925, str. 41.—42., 62. i 180.

i Ps. Ksenofontovu spisu o atenskom državnom uređenju (*Ἀθηναίων πολιτεία*)⁷⁾.

Međutim ni on a niti kasniji istraživači kao E. Rupprecht⁸⁾, H. Frish⁹⁾ i u najnovije vrijeme M. Gigante¹⁰⁾ nisu naveli sva mjesta, gdje se u Ps. Ksenofontovu spisu nalaze primjeri kružne kompozicije i nisu posvetili dovoljno pažnje pitanju, kako je ona provedena u pojedinostima. Tim se pitanjem bavi ovaj članak. Ono je naime vrlo važno za upoznavanje kružne kompozicije u grčkoj prozi i za utvrđivanje osnovnih crta njezina razvitka i prilika, koje su taj razvitak uvjetovale.

Poznato je, na kolike su poteškoće nailazili interpretatori Ps. Ksenofontova spisa. Stariji su izdavači, kako je to onda bio običaj, postupali vrlo radikalno i u svakoj od brojnih teškoća nalazili trag prerađivača, interpolatora i nevještih sholijasta. Iz brojnih apostrofa u 2. licu zaključivali su neki, da se radi o jednom posve iznakaženom dijalogu, kojeg se dijaloška forma izgubila pri nemarnom prepisivanju¹¹⁾.

U novije vrijeme komentatori i izdavači počeli su odustajati od toga, da spis ispravljaju i dotjeruju¹²⁾. Značajan je korak u tom smjeru učinio W. Aly u spomenutom svojem djelu time, što je pokazao, da su brojne stilske i izražajne osobine, koje su smetale interpretatore Ps. Ksenofontova spisa, karakteristične za ranu grčku prozu. A i kružna kompozicija, koju je Aly našao u tom djelu, zbunjivala je one, koji su, ne poznavajući je, htjeli utvrditi tok autorovih misli. Zbog toga je i za razumijevanje kompozicije Ps. Ksenofontova djela potrebno razmotriti, kako je u njem provedena kružna kompozicija.

Odmah na samom početku nalazimo primjer kružnog toka misli, na koji je upozorio već Aly: *ὅν ἐπαίνῳ* dolazi na početku i na kraju prve misaone cjeline u I,1. Tu se pomoću kružne kompozicije ističe misao, da pisac nipošto ne odobrava demokratsko društveno uređenje u Ateni. *ἐπὶ* se misao uz ponavljanje natuknice *ὅν ἐπαίνῳ* izriče na početku i kraju odlomka, a u sredini se obrazlaže. Radi se dakle o očitom tipu kružne kompozicije, kakav se nalazi i kod Tukidida¹³⁾. Međutim, taj krug stoji samo kao početna konstrukcija jednog mnogo

7) l. c., str. 62.

8) *Die Schrift vom Staate der Athener*, Klio, Beiheft XLIV, neue Folge, Heft 31, Leipzig 1939.

9) *The Constitution of the Athenians*, København 1942.

10) *La costituzione degli Ateniesi*, Napoli 1953.

11) Za potanku povijest problema isp. Kalinka, *Die Pseudoxenophontische Ἀθηναίων πολιτεία*, Leipzig und Berlin 1931.

12) Jedino E. Rupprecht o. c. zastupa radikalno uklanjanje svega, što pri interpretaciji zadaje teškoća. On takav stav želi opravdati nepozdanosću antičke tekstovne tradicije (str. 1.—13.).

13) O kružnoj kompoziciji kod Tukidida govori moj članak *Die Ringkomposition im ersten Buche des Thukydideischen Geschichtswerkes*, koji će izići u časopisu Wiener Studien.

većeg, koji obuhvaća gotovo čitav spis od 1,1 do 3,1. Na početku i na kraju tog velikog kruga kaže pisac, da on ne odobrava atensku demokraciju, ali da se ta demokracija vrlo vješto i smišljeno održava na vlasti. Na kraju velikog kruga ponavlja se natuknica: οὐκ ἐπαίνῳ, kojom je konstruiran mali uvodni krug, a ponavljaju se još i natuknice: περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, τρόπος, ἔδοξεν, διασφύζονται odn. διασφύζεσθαι, ἀποδείξω odn. ἀπέδειξα, koje su na početku raspoređene ispred i iza uvodnog kružića¹⁴). Ta je velika kružnica temelj kompoziciji čitavog spisa. Zanimljivo je, da se spis poslije svršetka velikog kruga još nastavlja, ali ne više prema principima kružne kompozicije, kako bi se to prema principima Tukididove tehnike očekivalo, nego se zadnja tri odlomka nižu u običnom redosljedu.

U veliki krug, koji je upravo opisan, uvršten je niz manjih krugova. Prvi od njih zaprema 1,2. Počinje tvrdnjom, da puk opravdano (δικαίως) ima vlast u Ateni, jer on služi u mornarici, a mornarica je podloga atenske moći. Nakon toga kaže se, da je zbog spomenutih razloga pravedno (δίκαιον), da svi imaju udjela u vlasti. Ponavlja se dakle natuknica, ali ne i čitava misao. Na početku se ističe, da je pravedno, što puk ima bolji položaj nego aristokrati i bogataši, a na kraju, da je pravedno, što u Ateni svi imaju udjela u vlasti. Ne ponavlja se misao, ali se tok misli vraća na istu predodžbu: pravednost povoljnog položaja, u kojem se nalaze široki slojevi slobodnog pučanstva u Ateni. Tu predodžbu označuje natuknica δικαίως/δίκαιον na početku i kraju kruga¹⁵). Glavni argumenat, zašto je to pravedno, također je kružno uvršten u upravo spomenutu kružnicu. Njegov je sadržaj, da baš na puku počiva atenska veličina, jer upravo on služi u mornarici. To se izriče jednom rečenicom, u kojoj na početku i na kraju dolazi δύναμιν περιτιθέντες τῆι πόλει. Da bi to postigao pisac se poslužio malim anakolutom¹⁶).

Krug, u koji je ovaj mali umetnut, svršio se tvrdnjom, da je pravedno, što u Ateni svi imaju udjela u vlasti (πᾶσι τῶν ἀρχῶν μετεῖναι) i slobodu govora. Zatim se govori (1,3) o ograničenjima, koja atenski puk na svoju korist u tome prihvaća. Pri tom se ponavlja natuknica ἀρχῶν μετεῖναι. Imamo dakle još jedan krug, opet bez ponavljanja misli, gdje natuknica ἀρχῶν μετεῖναι označuje predodžbu sudjelovanja širokih slojeva u vlasti. Onda se navodi, koje su to službe, i na kraju se ponavlja natuknica μετεῖναι. Radi se dakle o dvodjelnom krugu. On je u uskoj vezi s prethodnim, jer se završna natuknica prethodnoga i početna natuknica ovog kruga nalaze u istoj rečenici.

¹⁴) O tom podudaranju između 1,1 i 3,1 isp. Kalinka, o. c., str. 254 id.

¹⁵) Ibid. str. 98.

¹⁶) Iz tog anakoluta i ponavljanja gore navedenih riječi zaključivao je Rupprecht u komentaru uz to mjesto, da se radi o interpolacijama. Budući, da se baš tim anakolutom i ponavljanjem postiže kružna konstrukcija odlomka, njegov je zaključak neosnovan.

Da se pri tom kruženju ponavljaju ne samo predodžbe s natuknicama nego čitave misli, mogli bismo govoriti o jednom trodjelnom krugu s promjenom natuknice, jer se unutar jedne rečenice (= misli) ne bi mogao nalaziti svršetak jednog i početak drugog kruga. Kada, naprotiv, tok misli u kružnoj kompoziciji ide ne od misli do misli, kao u velikom krugu Ps. Ksenofontova spisa, nego od predodžbe k predodžbi uz ponavljanje natuknica, nije važno u kakvoj su logičkoj vezi takve predodžbe, pa kraj jednog i početak drugog kruga mogu pasti i u istu rečenicu. Pri tom se razumije, da dva kruga, od kojih jedan svršava, a drugi počinje unutar iste rečenice, po svojom sadržaju moraju biti vrlo povezani.

Poslije dvodjelnog kruga o sudjelovanju puka u vlasti i njegovu dobrovoljnu prihvaćanju ograničenja pisac ističe, da puk uglednijim građanima prepušta odgovorne službe, a za sebe zadržava neodgovorne ali unosne (1,3). Na početku i kraju dolaze natuknice $\acute{\omicron}$ $\delta\eta\mu\omicron\varsigma$ i $\acute{\alpha}\rho\chi\epsilon\iota\nu$ $\tau\acute{\alpha}\varsigma$ $\acute{\alpha}\rho\chi\acute{\alpha}\varsigma$. Te se natuknice javljaju već u predašnjim kružnicama, čime se ističe uzajamna povezanost svih tih odlomaka. Jedan predmet razmatranja izvire neposredno iz drugog i osjeća se još jak utjecaj arhajskog asocijativnog nizanjanja misli¹⁷).

Slijedeći odlomak (1,4—8) govori o tom, kako atenska demokratija mudro čini, što više sluša neobrazovane, besavjesne i nesposobne, ali njoj sklone pučane nego sjajno obrazovane i sposobne, ali neprijateljski raspoložene aristokrate. Na početku odlomka dolazi natuknica $\tau\eta\nu$ $\delta\eta\mu\omicron\kappa\rho\alpha\tau\iota\alpha\nu$ $\delta\iota\alpha\sigma\acute{\alpha}\zeta\omicron\nu\tau\epsilon\varsigma$, koja se na kraju ponavlja u obliku: $\delta\eta\mu\omicron\kappa\rho\alpha\tau\iota\acute{\alpha}$ $\mu\acute{\alpha}\lambda\iota\sigma\tau'$ $\acute{\alpha}\nu$ $\acute{\sigma}\acute{\alpha}\zeta\omicron\iota\tau\omicron$ $\omicron\upsilon\tau\omega\varsigma$.

Idući odlomak (1,8—9) govori o tome, da puku nije do toga, da li je državna uprava dobra, nego da on vlada. Ako mu je vlast osigurana, ne mari za loše prilike u državi. I taj je odlomak konstruiran u kružnici, koju označuje natuknica $\delta\omicron\upsilon\lambda\epsilon\upsilon\epsilon\iota\nu$, odn. $\delta\omicron\upsilon\lambda\epsilon\iota\alpha\nu$ na početku i na kraju odlomka. Ni tu nema ponavljanja misli, nego se samo ponavlja predodžba, da puk robuje aristokratima.

Iza toga (1,10—12) obraćajući pažnju na položaj meteka i robova u Ateni pisac ističe relativno veliku slobodu, koju uživaju. Odlomak je konstruiran kružno, i to tako, da se odmah na početku kaže: $\tau\acute{\omega}\nu$ $\delta\omicron\upsilon\lambda\omega\nu$ δ' $\acute{\alpha}\upsilon$ $\kappa\alpha\iota$ $\tau\acute{\omega}\nu$ $\mu\epsilon\tau\omicron\iota\kappa\omega\nu$ $\mu\lambda\epsilon\iota\acute{\sigma}\tau\eta$ $\acute{\epsilon}\sigma\tau\iota\nu$ $'\text{A}\theta\eta\nu\sigma\iota\nu$ $\acute{\alpha}\kappa\omicron\lambda\alpha\sigma\iota\alpha$ i dokazuje se, da je to nužna posljedica društveno ekonomskog uređenja države. Zatim se početna misao ponavlja: $\delta\iota\acute{\alpha}$ $\tau\omicron\upsilon\tau'$ $\omicron\upsilon\nu$ $\iota\sigma\eta\gamma\omicron\rho\iota\alpha\nu$ $\kappa\alpha\iota$ $\tau\omicron\iota\varsigma$ $\delta\omicron\upsilon\lambda\omicron\iota\varsigma$ $\acute{\epsilon}\pi\omicron\iota\eta\acute{\sigma}\alpha\mu\epsilon\nu$ $\kappa\alpha\iota$ $\tau\omicron\iota\varsigma$ $\mu\epsilon\tau\omicron\iota\kappa\omicron\iota\varsigma$. Dalje se govori samo o metecima i još jednom ponavlja početna misao $\delta\iota\acute{\alpha}$ $\tau\omicron\upsilon\tau\omicron$ $\omicron\upsilon\nu$ $\kappa\alpha\iota$ $\tau\omicron\iota\varsigma$ $\mu\epsilon\tau\omicron\iota\kappa\omicron\iota\varsigma$ $\epsilon\iota\kappa\acute{\omicron}\tau\omega\varsigma$ $\tau\eta\nu$ $\iota\sigma\eta\gamma\omicron\rho\iota\alpha\nu$ $\acute{\epsilon}\pi\omicron\iota\eta\acute{\sigma}\alpha\mu\epsilon\nu$. Imamo dakle krug, koji svršava malim kružićem, kao što veliki krug, koji je nosilac kompozicije Ps. Kse-

nofontova spisa, malim kružićem počinje. Od svih krugova, koji su u veliki krug umetnuti, samo se kod ovoga ponavlja čitava misao a ne samo predodžba i natuknica, koja je zastupa¹⁸⁾.

Dalje (1,13) pisac govori o odnosu puka prema uglednim i bogatim građanima, a pri tom ne primjenjuje kružnu kompoziciju.

Slijedi velika cjelina (1,14—18), gdje se raspravlja o odnosu atenskog puka prema saveznicima. Ta se cjelina dijeli na dva dijela. U prvom (1,14—15) govori se o tom, da atenski puk uvijek pomaže puk savezničkih gradova, a ugledne upropaštava. U drugom dijelu (1,16—18) dokazuje se, da atenski puk dobro čini, što sili saveznike, da dolaze na sud u Atenu. Za čitav taj odlomak prirodna je natuknica οἱ σύμμαχοι, οὐδὲ αἱ συμμάχιδες πόλεις. Natuknice su naročito uočljivo sakupljene na početku i kraju obaju odlomaka. Imamo dakle dva kruga vrlo slobodno konstruirana na istu natuknicu.

Na kraju odlomka 1,14 u jednoj se rečenici primjećuje, da atenski aristokrati pomažu aristokrate u savezničkim gradovima. Ta je rečenica natuknicom σφίξειν konstruirana kao kružić.

Poslije velikog odlomka o saveznicima nema više značajnih krugova uvrštenih u veliku kružnicu. Pojedine cjeline nižu se u jednostavnom slijedu jedna za drugom. Odjeljak 2,2—13 čini zasebnu cjelinu. Tu se govori o prednostima, što ih pruža vlast nad morem, i o jedinom ograničenju tih prednosti. Jedinstvo odlomka izraženo je natuknicom „vladari mora“, koja se u raznim oblicima ponavlja kroz čitav odlomak (2,2 θαλασσοκράτορες, 2,4 οἱ ἄρχοντες τῆς θαλάσσης dva puta, 2,5 οἱ κατὰ θάλατταν ἄρχοντες 2,6 οἱ κατὰ θάλατταν κράτιστοι i οἱ τῆς θαλάττης ἄρχοντες. Odjeljak 2,7 kružno je konstruiran s natuknicom: διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς θαλάττης. U odjeljku 2,11 dolazi natuknica οἱ ἄρχοντες τῆς θαλάττης i ὁ ἄρχων τῆς θαλάττης, 2,13 οἱ τῆς θαλάττης ἄρχοντες i 2,14 θαλασσοκράτορες. Zanimljivo je, da jedino na početku i kraju čitave cjeline dolazi natuknica u obliku θαλασσοκράτορες.

1,14 govori o posljedicama neprijateljske provale u Atiku. Odlomak je konstruiran kao krug s natuknicom ὑπέρχεσθαι.

Slijedeći odlomak 2,17, koji iznosi misao, da je demokratska država ugovorima manje vezana nego oligarhička, nije kružno konstruiran.

Slijedi odlomak 2,18, gdje se spominje sloboda izrugivanja u atičkoj komediji i njezino ograničenje. Odlomak nije konstruiran kružno, ali njegovo jedinство označuje natuknica κωμωδεῖσθαι, koja se ponavlja četiri puta. Dalje se opet govori o odnosima puka i aristokrata bez upotrebe kružne konstrukcije i natuknica. Odatle pisac prirodno prelazi na 3,1, g je se, kako je već rečeno, zatvara velika kružnica ponavljanjem misli i natuknica iz 1,1.

¹⁸⁾ Ponavljanje, koje tako često smeta *Rupprechta* postaje sasvim razumljivo i opravdano, kad se jednom uoči princip kružne kompozicije.

Kako je već spomenuto, završetkom velikog kruga ne svršava se i sam spis. Dodana su još tri odlomka, od kojih je prvi dulji, a ostala dva mnogo kraća. U prvom se odlomku pokazuje, da je preopterećenje skupštine i sudova nužna posljedica demokracije, i da se tu ništa ne može promijeniti, a da se ne ugrozi sama demokracija. Odlomak se ne odvija kružno, ali ga kao cjelinu označuje natuknica, koja ispočetka s obzirom na skupštinu glasi *χημαρίσσα*, a poslije s obzirom na sudove *διαδικάζειν*. Ona se cijelo vrijeme ponavlja kao nosilac dominantne predodžbe u odlomku.

U drugom se odlomku objašnjava, zašto Atenjani kod unutrašnjih nemira u drugim gradovima stoje uvijek na strani puka. Odlomak dođuše nije konstruiran kružno, ali se u njemu ponavlja natuknica *απεισθα*.

Treći dodatak velikom krugu pobija mišljenje, da atenskoj demokraciji prijeti opasnost od ljudi, koji su neopravdano izgubili građanska prava. Ni taj odlomak ne pokazuje traga kružne kompozicije, ali ga kao cjelinu označuje natuknica *ἤτησθα*, oi ἄτιμοι. Time se spis svršava.

Iz navedenoga jasno se vidi, da je Ps. Ksenofontov spis oblikovan po principima kružne kompozicije. Njegova se kompozicija osniva na kružnoj konstrukciji, koja se sastoji iz jednog velikog kruga, koji obuhvaća gotovo čitav spis. U taj krug umetnuti su drugi manji krugovi. Kruženje je u spisu provedeno na dva različita načina: ili se ponavlja misao s početka odlomka i to se ponavljanje potkrepljuje ponavljanjem karakterističnih riječi (tako na pr. u velikom temeljnom krugu i u manjem dijelu umetnutih krugova), ili se ponavlja samo određena predodžba, koju označuje karakteristična natuknica (tako većina kružnica umetnutih u temeljni krug).

Uz kružno konstruirane odlomke javljaju se u Ps. Ksenofontovu spisu veći i manji odlomci, koji su kao cjelina označeni ponavljanjem natuknice karakteristične za glavnu predodžbu odlomka. Vrlo su rijetki i sasvim kratki odlomci, koji nisu niti kružno konstruirani, niti sadržavaju ponavljanje natuknice.

Potanko promatranje kompozicije Ps. Ksenofontova spisa pokazalo je, da se tu ne radi samo o pojedinim kružnim odlomcima, nego o čitavoj kružnoj konstrukciji. Ona je osobito zanimljiva zato, što se u njoj upotrebljavaju dva različita tipa krugova. Osim toga kružna konstrukcija nije provedena dosljedno nego se izmjenjuju kružno konstruirani odlomci i odlomci, kojih temeljnu predodžbu stalno naglašuje karakteristična natuknica. Po načinu povezivanja misli i po nedosljednoj provedbi kružne konstrukcije u Ps. Ksenofontovoj *Ἀθηναίων πολιτεία* jasno se vide tragovi arhajskog principa u rasporedu građe, koji se temelji na asocijativnom nizanju misli.

INHALT

R. Katičić: DIE DURCHFÜHRUNG DER RINGKOMPOSITION
IN DER PS. XENOPHONTISCHEN ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Auf das Vorhandensein der Ringkomposition im Ps. Xenophontischen Schriftchen hat schon W. Aly (Formenprobleme S. 62) aufmerksam gemacht. Aber weder er noch die späteren Interpretatoren haben die Einzelheiten ihrer Durchführung beobachtet. Der vorliegende Aufsatz befaßt sich mit dieser Frage.

Die Komposition der Ps. Xenophontischen Schrift beruht auf einer Schleifenkonstruktion, die aus einem großen Ring und mehreren kleinen in ihn eingebauten Schleifen besteht. Der große Ring (1,1—3,1), der fast die ganze Schrift umfaßt, ist mit dem Stichwort οὐκ ἐπαινώ konstruiert, und zwar so, daß innerhalb von 1,1 ein kleiner Kreis auf dasselbe Stichwort vorangesetzt ist als Einleitung in den großen. Die übrigen Stichworte des großen Kreises: περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, τρόπος, εδοξεν διασώζεσθαι, ἀποδείκνυμι sind am Anfang der großen Schleife vor und hinter den einleitenden Kreis verteilt, werden dann aber am Ende des großen Kreises zusammen wiederholt.

In diesen großen Kreis ist eine Reihe kleinerer Schleifen, die die Disposition der Schrift ausdrücken, eingelegt. Die erste von ihnen (1,2) ist mit dem Stichwort δικαίως/δίκαιον konstruiert. In sie ist noch eine ganz kleine eingebaut mit den Stichworten δύνανται περιτιθέντες τῇ πόλει.

Der zweite in die große Schleife eingelegte Ring (1,2—3) ist zweiteilig und mit dem Stichwort ἀρχῶν μετείνειν bzw. nur μετείνειν aufgebaut. Der dritte (1,3) ist mit ὁ δῆμος und ἀρχαί τας ἀρχάς konstruiert.

Den vierten eingelegten Ring (1,4—8) bezeichnen als solchen die Stichworte δημοκρατίαν (δια)σώζω.

Der sechste eingebaute Kreis hat die Stichworte δοῦλοι, μέτριοι und ἀκολασία/ισηγορία. Dieser Kreis hat am Ende noch einen ganz kleinen angehängt mit den Stichworten μέτριοι, ισηγορία, ἐποιήσαμεν.

Die folgenden Abschnitte sind nicht ringförmig gebildet, werden aber durch das Wiederaufnehmen bestimmter Stichworte als Sinneseinheiten gekennzeichnet. Es können auch einige in den Fluß der Darlegungen eingelegte kleine Ringe vor. Auch sind manchmal die Stichworte gegen Anfang und Ende der Abschnitte etwas auffälliger gruppiert. In diesen Fällen könnte man von leisen Ansätzen zur Ringkomposition sprechen.

Unter den in der Ps. Xenophontischen Schrift vorkommenden Schleifen, kann man deutlich zwei Typen unterscheiden. Solche Ringe, bei denen der ganze Gedanke von Anfang des Abschnittes wiederaufgenommen und diese Wiederholung durch das Wiedervorkommen derselben Stichworte noch augenfälliger gemacht wird, und solche in denen der Gedankengang nur zu dem anfänglichen Vorstellungskreis zurückkommt und dieser Vorstellungskreis durch ein charakteristisches Stichwort bezeichnet wird. Der Gedanke vom Anfang des Abschnittes wird dabei nicht wiederholt.

Zum ersten Typus gehört die große Schleife und von den eingelegten die letzte. Alle übrigen eingelegten Kreise gehören dem anderen Schleifentypus.

In der Art wie die Gedanken verbunden sind und in der unkonsequenten Durchführung der Ringkonstruktion lassen sich Spuren der assoziativen Gedankenfolge, die für die ältere griechische Literatur charakteristisch ist, erkennen.